

10. Ivashchenko, V., & Bezcopynyi, O. (2006). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia [Theory and methodology of physical education]* (T. 2). Cherkasy: Vydavnytstvo TsNTEI. [in Ukrainian].
11. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020). *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]*. Kyiv. [in Ukrainian].
12. Yahupov, V., Petrenko, L., & Kravets, S. (2019). *Dystantsiine navchannia v systemi profesiino-tekhnichnoi osvity [Distance learning in the system of professional and technical education]*. Zhytomyr: Polissia. [in Ukrainian].
13. Panok, V. H., Tkachuk, I. I., & Romanovska, D. D. (2021). *Podolannia naslidkiv pandemii COVID-19 u zakladakh osvity [Overcoming the consequences of the COVID-19 pandemic in educational institutions]* (V. Panok, Red.). Kyiv: DIA. [in Ukrainian].
14. Pechko, O. (Uklad.). (2015). *Tekhnolohiia formuvannia profesiinoho myslennia maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury zasobamy pedahohichnykh sytuatsii [Technology of formation of professional thinking of future physical culture teachers by means of pedagogical situations]*. Chernihiv: ChNTU. [in Ukrainian].
15. Bohdaniuk, A., Kyselytsia, O., & Bohdaniuk, V. (2020). *Teoretychnyi analiz problemy formuvannia u maibutnikh vchyteliv navykiv pedahohichnoi tekhniki [Theoretical analysis of the problem of formation of pedagogical technology skills in future teachers]*. U *Aktualni pytannia fizychnoi kultury, sportu ta erhoterapii*. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet. [in Ukrainian].
16. Bezcopynyi, O. O. (2020). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do zdoroviazberezhuvalnoi diialnosti v osnovnii shkoli: teoriia ta metodyka [Training of future physical education teachers for health-preserving activities in primary school: theory and methodology]*. Cherkasy: ChNU im. B. Khmelnytskoho. [in Ukrainian].

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).23
УДК 796.01/09 (315)

Мудрик С. Б.
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри фізичної культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк
Денисенко Н. Г.
доктор педагогічних наук,
декан факультету початкової освіти та фізичної культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк
Антонюк Н. А.
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та психології,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк
Табак Н. В.
викладач вищої категорії циклової комісії теорії та методики фізичного виховання кафедри фізичної
культури і,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

ІГРОВА КУЛЬТУРА СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ.

Актуальність дослідження полягає в зростаючому інтересі у формуванні культури Стародавнього Китаю. Китайський етнос створив особливий тип культури гри, що відрізняється від ігрових культур інших народів світу. Соціальна етика гри завжди відіграла більшу роль, ніж містика та індивідуалістичні пошуки спасіння. Жити заради життя, а не заради блаженства на тому світі чи спасіння від страждань. Мета дослідження полягає у з'ясуванні ролі і місця рухливої гри у вихованні підростаючого покоління в загальній системі ігрової культури Стародавнього Китаю. Результати дослідження. Характерні особливості китайської культури гри виступали у традиціоналізмі, які містили в собі фіксовані норми поведінки, мислення і діяння. На засадах культури древності закладалися основи раціональної культури гри. Ритуалізовано-ігрова етика формувала традиційну китайську ігрову культуру. Перш за все філософія древнього Китаю опиралася на фізичну людину, тіло яке необхідно постійно розвивати і вдосконалювати, єднатися з природою – шлях, що веде людину до вищого рівня її фізичної та духовної чистоти. Висновки. Тіло, як частинка природи, було панівним світоглядом тієї епохи. Тому ключ до життя заради життя полягав саме у тілесному вихованні та самовдосконаленні у поєднанні з прагматизмом і раціоналізмом. Отже, фізичне виховання у Стародавньому Китаї розвивалося з точки зору доцільності і пріоритету живого організму.

Ключові слова: культура, ігрова культура, гра, духовність, поведінка, розвиток, виховання, навчання.

Mudryk Serhii, Denysenko Nataliia, Antoniuk N. A., Tabak Nataliia. Playing culture of Ancient China. The relevance of the research lies in the growing interest of formation the culture of Ancient China, that has been continuously developing for 5

thousand years. Chinese ethnicity created a unique type of gaming culture, which differs from other nations' gaming culture. Social ethics of the game and administrative practice always played a bigger role in China than mysticism and individual search for salvation. Live for life's sake but not for bliss in other world or salvation from suffering. The aim of the research is to find out the role and place of moving game in the upbringing of the younger generation in the general system of Ancient China gaming culture. Results of the research. Characteristic features of the Chinese culture game could be seen in the traditionalism, ritual and game ceremony, which included fixed norms of behavior, thinking and acting. The foundation of the rational game culture was laid on the basis of the cult of antiquity. The ritualized game ethics formed the traditional Chinese game culture. First of all the Ancient China philosophy was based on the physical human being, the body of which constantly had to be developed and improved. Uniting with nature is the way leading a man to a higher level of his physical and spiritual purity. Conclusions. Body as a part of nature was a dominant worldview of that epoch. That's why a key to life for the sake of life consisted in physical education and self-improvement combined with pragmatism and rationalism. So, physical education in Ancient China developed from the point of expediency and priority of a living organism.

Keywords: culture, game, spirituality, behavior, development, education, teaching.

Постановка проблеми та аналіз літературних джерел. В. О. Кіктенко, доктор філософських наук, завідувач відділу Далекого Сходу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, президент Української асоціації китаєзнавців говорить, що формування наукових знань про Китай бере свій початок в кінці XVI століття. Україна, «перебуваючи в складі інших держав, що перш за все, стосується Російської імперії і СРСР, українці також брали участь у цьому процесі. Проте, тільки зі здобуттям незалежності в 1991 році стала формуватися і самостійна школа китаєзнавства в нашій країні» [6]. Ця школа перебуває лише на етапі становлення.

Більшість науковців молодшої школи китаєзнавства (А. І. Кіпцар, М. М. Карпенко, М. А. Таран, А. В. Усик, О. І. Бойченко, В. С. Михайлов, В. О. Кіктенко, М. І. Гримська, В. В. Величко та інші) займаються історією, філософією, політичним та економічним аналізом.

Дослідження культури Китаю висвітлено у працях Крижанівського О., Михайлов В., Капліна О., Фіджіральда С., Вілкінсона Е., Фейрбанка Дж., Голдмана М. та інших дослідників на різних етапах цивілізаційного розвитку піднебесного сходу. Проте, науковцями не звертається увага на ігрову культуру, а саме, як формування етики традиційної ігрової культури Давнього Китаю впливала на рухливу гру в питанні виховання і навчання підростаючого покоління.

Усвідомлення і розуміння дієвості рухливої гри у вихованні розширить не лише історію фізичної культури, а й поповнить світову ігрову культуру, збагатить нашу духовну культуру. Дасть нам можливість осягнути і зрозуміти людину епохи старого світу, котра через тілвдосконалення намагається знайти свій шлях до духовної чистоти.

Китайський етнос створив особливий тип культури гри, що відрізняється від ігрових культур інших народів світу. Соціальна етика гри та адміністративна практика в Китаї «завжди відіграла більшу роль, ніж містика та індивідуалістичні пошуки спасіння»... «Жити заради життя, а не заради блаженства на тому світі чи спасіння від страждань» [4, с. 145].

Культура Стародавнього Китаю, на відміну від інших народів, мала свої особливості у вихованні молодого покоління, які збереглися до наших часів. Ще в давнину китайці були відомі в усьому світі тим, що вони приділяли дуже велику увагу цьому питанню. Вони навчали своїх дітей так: щоб досягти гармонійного сімейного життя, успіху в управлінні нацією і перемоги над ворогами. Людина, перш за все, має вдосконалювати свою моральність і добродієність [7]. З раннього дитинства китайці виховувалися за встановленими нормами поведінки і мислення, скеровувалися на розвиток тіла і духовності, на самовдосконалення, що складала основу культу древності. На основі культу будувалася унікальна і ніким неповторна система культури виховання і навчання. Звичайно ж, патріархальність (традиції сім'ї побудовані виключно на повазі до старших і підпорядкованості жінки чоловіку) впливала на розвиток дитини.

Одним із перших кроків розвитку дитини були ігри з деяким відображенням церемоніальних дій. Використання у вихованні рухливих ігор з раннього дитинства були першим етапом у пошуках свого шляху, в яких закладалися паростки добродієності і шанобливості, доброта і повага до старших за віком і вищих за суспільним становищем, повага до батьків. З дорослішанням – хоробрість, кмітливість, відданість, вірність, великодушність.

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі і місця рухливої гри у вихованні підростаючого покоління в загальній системі ігрової культури Стародавнього Китаю. Вплив ритуалізовано-ігрового дійства на етику рухливої гри.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від ігрової культури інших народів (ритуально-ігрові дійства містили в собі елементи: жорстокості – держави Вавилонського Межиріччя, Давньої Індії, Римської імперії; жертвоприношення – Доколумбова Америка), іншим шляхом розвивалася культура гри Стародавнього Китаю.

Вона сягає глибокої давнини і унікальність її полягає в тому, що в ігровій культурі закладалися людські цінності – доброта, порядність, чесність, повага до батьків і старших, любов до оточуючого середовища, шанування, збереження і передача традицій наступним поколінням. Китайська ігрова культура несе безперервну історичну традицію.

«Важлива риса ментальності стародавніх китайців – їхня довіра панівним ідеологічним настановам їм була притаманна «незламна впевненість у незаперечності офіційно санкціонованих істин і тісно пов'язана з нею схильність до догматизму і конформізму». Це пояснює, чому в давньокитайських імперіях ідеологічні настанови мали такий гігантський вплив на всі сфери суспільного життя» [5] не стільки географічною ізольованістю, скільки психологічною відокремленістю китайців.

Ігрова культура Китаю, котра підсилена величезною масою її носіїв, справила глибокий, всепроникливий вплив на культурно-ігровий розвиток багатьох сусідніх народів на території Монголії, Маньчжурії, Тибету, Індокитаю, Кореї та особливо Японії.

Осіле землеробське населення в долині ріки Хуанхе у Стародавньому Китаї створило ігрову культуру Яншао ХХХ–ХХІІ ст. до н. е. та Лун-Шань ХХХІІ–ХХІІІ ст. до н. е. й охопило культуру бронзи Шан-Інь. У 1579 р. до Різдва Христового

засновано правлячу династію Шан, або як її називали у подальшому – Ін. Сформовано першу рабовласницьку державу Ін. В інську епоху складено місячний календар, у якому з 12 частин зодіаку виділили в рік 24 сезони, які відповідають сезонному ритму природи. Саме ігри та ігрові дії (ритуали) китайці почали використовувати в призначені святкові календарні дні. Інська народність заснувала ігрову культуру, в якій було закладено моральне та естетичне виховання, що лягло в основу виховання.

У 1766 р. до н. е. на початку періоду Шань-Інь з'явилися перші навчальні заклади, які мали назви: Сян, Сюй, Сюе. У школах 15 років оволодівали мистецтвом «Лю-і» (бойові мистецтва), етикетом, письмом, лічбою, музикою, стрільбою з лука, верховою їздою, керуванням колісницею.

Народження дитини на світ – це свято. Особливо велике значення мало для китайської сім'ї поява хлопчика (маленьких дітей в Китаї дотепер називають «баобей» [bǎobèi – 宝贝], що буквально і переносно означає «коштовність – 宝石» або «скарб – 宝藏»). Виходячи із того, що китайці при народженні хлопчика приділяли більшій увазі (здійснювалися піднесені обрядово-ігрові дії) ніж дівчаткам, то й статус чоловіків у сім'ї та в державі був вищий від жінки. До семи років хлопчиків і дівчаток не розділяли, але після семи – навчання та виховання було різним, відповідно до норм і правил того часу (хлопці – майбутні воїни, цілителі, торговці, чиновники, державотворці, здатні витримувати довготривалу роботу; дівчат навчали скромності, слухняності, обходити домашнє господарство). Тому, філософія виховання молодого покоління полягала на усталених традиціях і суспільному досвіді. Будь-яке відхилення від норм, або запозичення чи використання чужої культури вважалося пагубним для китайської цивілізації [2, с.35].

Зрозуміло, що дівчатка і хлопчики виховувалися в окремих школах, але підходи до навчання були однаковими – суворість навчання, покірність і повага до вчителя.

Виховання дитини починалося з народження і не було нав'язливим. У будь-якій сім'ї вона вважалася коштовністю всього клану. До семи років діти більшу частину часу проводили на вулиці і брали участь у простих іграх під наглядом старших дітей та родини. Однак, у Стародавньому Китаї після досягнення дітьми семи років ігри закінчувалися і починалося систематичне навчання в школах. Незалежно від статусу чи матеріального становища у школах навчалися всі члени клану з різних сімей. Вони вважалися рівними за народженням і кожний громадянин мав право на освіту, тому що освіту було підпорядковано державним цілям [1].

У ті часи були як державні школи, так і приватні. Надзвичайно популярними були приватні конфуціанські школи, тому, що навчання в них відкривало шлях для кар'єри чиновника. Мудреці (так називали учителів) передавали не лише знання, а й певні погляди на сенс життя та суспільну мораль.

В ігровій культурі Стародавнього Китаю освіта доповнювалася вихованням грою у сім'ї. Першочергове значення у навчанні як у школі, так і в сім'ї надавалося здоров'ю, основам обрядово-ритуальних ігрових дій та історії.

У школах ігрова культура будувалась на відтворенні історичних подій. В ігровій формі дитина не лише розвивалася фізично, а й швидше запам'ятовувала історичні події у часовій послідовності, навчалася доцільно і раціонально використовувати розумові та рухові здібності, навчалася мислити і діяти відповідно до виникнення нестандартних ситуацій у грі. У таких іграх завжди було присутнє добро і зло, пихатість і скромність, зрада і вірність, відчай і допомога, боягузтво і сміливість, насильство і добродушність, безчестя і честь, любов і ненависть, зневага й повага, людяність і бездушність тощо. Тобто, через гру, прививалися всі ті чесноти, які відповідали усталеним традиціям китайської культури доброчесності, позбавляючись негативних рис.

Можна сказати, що це були цілі театралізовані ігри з визначеними ролями та великою кількістю рухових дій (стрільба з лука, дії, у яких містилися бігові і стрибкові вправи, елементи подолання перешкод і боротьби, метання предметів (напр. бамбукові палиці), піднімання і перенесення предметів різної ваги (відповідно до віку). Це говорить про те, що ігри в давні часи вже мали структуровану організацію.

На ігрових історичних прикладах найлегше навчити дитину розпізнавати добро і зло, вселити страх у здійсненні протиправних дій, після яких може бути суворе покарання, навчити відповідати за свої неправомірні вчинки, навчити нормам соціальної поведінки. Таким чином, уже з раннього віку через різні форми гри закладався фундамент морального-етичного виховання.

Особлива увага в китайському соціумі надавалась іграм звичаєвого та обрядового характеру. Ігри звичаєвого характеру містили в собі однотипні масові рухові дії, що визначали сферу дії суспільного та особистого життя (праця, побут, спілкування, родинні відносини), ігри обрядового характеру – регламентовані символічні рухові дії, що визначали характер дії суспільного та особистого життя (календарні, родинні, весільні, військові обрядові дії). Така ігрова діяльність повністю відповідала ідеологічним настановам держави.

Дао (кит. 道 – шлях, що веде людину до вищого рівня її духовної та фізичної чистоти), тобто етична поведінка у грі заснована на моралі соціального порядку. За китайською традицією духовне та фізичне вдосконалення людини у грі – це шлях до одночасного розкриття нею природи речей, явищ і сутності власної природи, а саме: духовно-енергетична (космічна); кількісно-якісна (фізична); динаміка розвитку; максимальний потенціал; межі простору і часу; середовище.

Протягом тисячоліть у грі закладався принцип гуманності – *жень*. Сутність цього принципу полягає в: *чжун* – відданості; *лі* – доброчесності; *юн* – хоробрості; *мін* – кмітливості; *гун* – шанобливості; *сін* – вірності; *куань* – великодушності; *чуй* – доброти; *ті* – повазі до старших за віком і вищих за суспільним становищем; *сяо* – повазі до батьків.

За допомогою гри прищеплювався принцип справедливості, який проявлявся через доброчесність. Там, де він був, – діяв закон дао.

Подальший розвиток ігрової культури відбувався у перших централізованих імперіях – династії Цін (221–207 рр. до н. е.) та династії Хань (206 р. до н. е.–220 р. н. е.).

За хронологією ігрова культура Китаю починається з середини II тис. до н. е. – III ст. н. е. Її можна поділити на такі періоди: Шан (Інь) – XVIII–XII ст. до н. е.; Чжоу – 1027–256 рр. до н. е.; Цін і Хань – III ст. до н. е. – III ст. н. е.

У II тис. до н. е. в китайській давній культурі етико-ритуальні принципи з відповідними їм нормами поведінки й моралі отримали назву «китайські церемонії», які позбавлені міфічного змісту. В церемонії відбувалося ігрове дійство, в якому міфологія та релігія поступалися етико-ритуальним нормам. Цей процес знайшов своє відображення у вченні Конфуція (551–479 рр. до н. е.), яке у II ст. до н. е. було канонізовано і лягло в основу офіційної ідеології феодального Китаю.

Найбільший вплив на китайську культуру і вагомий відбиток на розвиток ігрової культури зробили ідеї Конфуція та його послідовників, які зберегли незмінними багато форм давньої культури протягом тисячоліть. Конфуцій зазначав, що можливості людини від природи неоднакові. Ідеально вихована людина володіє багатою духовною культурою. Він вважав, що виховання полягає в досконалості людини фізично і розумово, котра повинна пізнати істину шляхом систематичного навчання, бути гуманною та дотримуватися традиційних норм моралі [3, с. 9-10].

Він розробив цілу систему правил і норм поведінки людини – ритуал, згідно з яким треба вшановувати предків, поважати старших, прагнути до внутрішнього самовдосконалення. Конфуціанство стало офіційною державною ідеологією (і залишалось нею до початку XX ст.).

Конфуцій створив учення про дао – шлях, який веде людину через самовдосконалення до розуміння природи та світу загалом не порушуючи світовий порядок, у якому все має своє місце.

Його вчення лягло в основу етико-гуманістичного виховання грою, де головна увага приділялась відносинам між дітьми, дітьми й дорослими, у сімейно-кланових колективах та патріархальних общинах.

«Конфуціанство, яке стало визначальним для розвитку педагогічної думки» значно вплинуло на ігрову культуру Давнього Китаю. «У центрі його вчення знаходилася проблема моралі людей, сім'ї, а також управління державою. На думку філософа, природа людини - це той матеріал, з якого при правильному вихованні можна сформувати ідеальну особистість» [8]. Тому ігри будувалися на тих нормах моралі, що регулюють поведінку і направляють дію людей на формування ідеальної особистості. «Вчитися і не міркувати - даремно витратити час, міркувати і не вчитися – згубно», «Якщо не можеш вдосконалюватися сам, то як ти зможеш вдосконалювати інших людей?» [8] (Конфуціанство залишалось державною політикою аж до початку XX століття).

Вже в Стародавньому Китаї у навчанні та вихованні ігри почали будуватися по вертикалі – від простих до складних. Відповідно, чим старші діти, тим складнішими для них були ігри та ігрові змагання. А на свята в обрядових ігрових дійствах могли брати участь усі, незалежно від віку і статусу.

Висновки.

Отже, можна вважати, що ігри в Стародавньому Китаї були багатограними й різноплановими, спрямованими на освіту, розвиток і вдосконалення моральних якостей з внутрішнім самоконтролем, на встановлення гармонії тіла, душі й природи. В основу гри закладалися, насамперед, повага молодших до старших, досягнення терпіння та стриманості, що було властиве китайському народу.

Рухливі ігри в загальній культурі Стародавнього Китаю, як один з елементів фізичного і духовного розвитку, розглядалися через призму верховенства тіла над душею. Тіло, як частинка природи, було панівним світоглядом тієї епохи. Тому ключ до життя заради життя полягав саме у тілесному вихованні та самовдосконаленні у поєднанні з прагматизмом і раціоналізмом. Таким чином, фізичне виховання у Стародавньому Китаї розвивалося з точки зору доцільності і пріоритету живого організму у поєднанні з природою і пошуку свого шляху (дао), що веде людину до вищого рівня її фізичної та духовної чистоти.

Використання у вихованні рухливих ігор з раннього дитинства були першим етапом у пошуках свого шляху, в яких закладалися паростки доброчесності і шанобливості, доброта і повага до старших за віком і вищих за суспільним становищем, повага до батьків. З дорослішанням розвивалися такі якості як хоробрість, кмітливість, відданість, вірність, великодушність.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому плануємо простежити трансформацію ритуально-обрядових ігрових дійств Стародавнього Китаю в рухливі ігри з точки зору доцільності використання у виховному процесі.

Література.

1. Будда; Конфуцій; Савонарола; Торквемада; Лойола. – СПб : ЛІО Редактор, 1998. – 392 с.
2. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: [Навч. посіб]. – Тернопіль: Тернопіль, 1996. – С. 35.
3. Курляк І. Є. Загальний огляд історичного розвитку зарубіжної освіти (від найдавніших часів до XIX століття): [Навч.-метод. посіб.]. – Львів, 2000. – С. 9-10.
4. Основи культурології: Навч. посіб. / За ред. Л.О. Сандюк та Н.В. Щубелки. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – С. 145.
5. Історія Стародавнього Сходу. – режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-6078.html> Кіктенко В. О. Дослідження Китаю в незалежній Україні. – режим доступу: <https://sinologist.com.ua/vivchennya-kitayu-v-nezalezhnij-ukrayini/> (дата звернення 12.08.2023).
6. Стародавній Китай: культура і виховання дітей. – режим доступу: <https://www.epochtimes.com.ua/china/culture/starodavnij-kytaj-kultura-i-vihovannja-ditej-68523.html> Сучасна освіта в Україні і за кордоном: «Благородний муж думає про дев'ять речей». – режим доступу: <https://s-osvita.com.ua/magazine/stati-iz-zhumala/letopis/547-blagorodnij-muzh-dumae-pro-dev-yat-rechej>.

References

1. Buddha; Konfutsii; Savonarola; Torkvemada; Loiola. – SPb : LIO Redaktor, 1998. – 392 s.
2. Kravets V. P. Istorii klasychnoi zarubizhnoi pedahohiky ta shkilnytstva: [Navch. Posib]. – Ternopil: Ternopil, 1996. – S. 35.

3. Kurliak I. Ye. Zahalnyi ohliad istorychnoho rozvytku zarubizhnoi osvity (vid naidavnishykh chasiv do KhKhK stolittia): [Navch.-metod. posib.]. – Lviv, 2000. – S. 9-10.
4. Osnovy kulturolohii: Navch. posib. / Za red. L.O. Sandiuk ta N.V. Shchubelky. – K.: Tsentр uchbovoi literatury, 2012. – S. 145.
5. Istorii Starodavnoho Skhodu. – rezhym dostupu: <http://politics.ellib.org.ua/pages-6078.html> (data zvernennia: 1.09.2023).
6. Kiktenko V. O. Doslidzhennia Kytaiu v nezalezhnii Ukraini. – rezhym dostupu: <https://sinologist.com.ua/vivchennya-kitayu-v-nezalezhnij-ukrayini/> (data zvernennia 12.08.2023).
7. Starodavnii Kytai: kultura i vykhovannia ditei. – rezhym dostupu: <https://www.epochtimes.com.ua/china/culture/starodavnij-kytaj-kultura-i-vyhovannja-ditej-68523.html> Suchasna osvita v Ukraini i za kordonom: «Blahorodnyi muzh dumaie pro deviat rechei». – rezhym dostupu: <https://s-osvita.com.ua/magazine/stati-iz-zhurnala/letopis/547-blagorodnij-muzh-dumae-pro-dev-yat-rechej>.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).24
УДК: 37.015.311:37.015.3

Мулик В.В.
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор
професор кафедри олімпійського та професійного спорту
Харківська державна академія фізичної культури м. Харків
Литвиненко А.М.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
доцент кафедри фізичного виховання та спорту,
Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків,
докторант кафедри олімпійських і професійних видів спорту
Харківська державна академія фізичної культури м. Харків

ВИЗНАЧЕННЯ НАЙБІЛЬШ ПОПУЛЯРНИХ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ВИДІВ СПОРТИВНИХ ЄДИНОБОРСТВ

У статті розглянуто питання розвитку традиційної української бойової культури. Показано походження українських національних видів спортивних єдиноборств: хортингу, рукопашу гопак, козацького двобою, українського рукопашу «Спас», української боротьби на поясах з козацьких бойових мистецтв. Розкрито відмінності техніко-тактичного арсеналу видів єдиноборств створених в Україні. Із застосуванням соціологічних методів дослідження, визначено популярність, серед тренерів та спортсменів-єдиноборців, окремих українських національних видів спортивних єдиноборств. Проведено порівняльний аналіз оцінювання технічних дій у найбільш популярних змагальних розділах козацького двобою, рукопашу гопак та хортингу. Показано технічні відмінності змагальних розділів у яких застосовується лише ударна техніка ведення поєдинку та розділів у яких правила спортивних змагань дозволяють застосовувати ударну та борцівську техніку ведення спортивного поєдинку. Розглянуто перспективи подальшого розвитку українських національних видів спортивних єдиноборств у світі та взаємодію з міжнародними спортивними організаціями.

Ключові слова: українська бойова культура, козацькі єдиноборства, анкетування, опитування, спортивна техніка, правила спортивних змагань, спортивна підготовка.

Mulyk V.V., Lytvynenko A.M. Definition of the most popular ukrainian national sports martial arts

The article examines the development of the traditional Ukrainian martial culture. Ukrainian martial culture is part of the general culture of the Ukrainian people. The ancient martial arts of Ukraine have original techniques and tactics for fighting the enemy. Shown are Ukrainian national martial arts: horting, fight hopak, Cossack double combat, Ukrainian fight combat "Spas", Ukrainian wrestling on belts from Cossack martial arts. The sports technique and tactical arsenal of modern Ukrainian national martial arts were studied. The differences in the technical and tactical arsenal of martial arts created in Ukraine are revealed. With the application of sociological research methods, the popularity of individual Ukrainian national types of martial arts among coaches and martial artists was determined. A comparative analysis of the assessment of technical actions in the most popular competitive sections of the Cossack duel, fight hopak combat and horting was carried out. Shown are the technical differences between the competitive and those competitive sections in which only the striking technique of conducting a match is used and sections in which the rules of sports competitions allow the use of striking and wrestling techniques of conducting a sports match. The need for a scientific search for new methodical approaches to building a training process in Ukrainian martial arts is shown. The sports result is influenced by the level of technical, tactical, psychological and physical preparation. Prospects for the further development of Ukrainian national martial arts in the world and interaction with international sports organizations were considered.

Key words: Ukrainian martial culture, Cossack martial arts, questionnaires, surveys, sports equipment, rules of sports competitions, sports training.

Постановка проблеми. Хід історичного процесу формування української нації відбувався таким чином, що